

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 26. augusta 1857.

Kaj je perš na siru? odkod in zakaj se naredí, in kako se odpravi?

Prejeli smo te vprašanja iz Gorice. Ker se ne upamo, na vse tri dostojno odgovoriti, podamo celo pisemce, kakor smo ga prejeli, tudi drugim v sirarstvu bolj zvedenim bravcem „Novic“ in jih prosimo, naj nam zastran 2. in 3. vprašanja razodenejo svoje skušnje. Pisemce se tako le glasi:

„Naredí se, vsako leto, na siru rumenkast prah, — imenujejo ga živi prah — tudi perš (prš). Al to ni navadni prah; živalice so. Ali kakošne so? Iz česa se naredé?”

Pastirji pravijo, da je paša kriva; pa če je to res, mora različna paša kriva biti, ker se perš napravi po vsake sorte paši. Tudi napravljanje sira in shrambe niso uzrok temu, ker ga razločno delajo in hranujejo, in perš se nahaja tū in tam. Napravi pa veliko škodo na siru, ga razjeda in napravi luknje, in če se zmiraj sir ne ogleduje in brani, sama skorja ostane.

Vidil sem domá (blizo Sežane), da ga nekteri z oljem mažejo, misleč, da perš tako pogine, pa za dva dni se spet pokaže in obilno napravi.

Če perš na golo roko ali obraz pride, zlo serbí, kar sem sam skusil. Rad bi ga v malem kosčku sira za ogled poslal, al ga ravno tukaj nimam, mislim pa, da Vam bo že znan.

Prosim tedaj lepo, pismeno meni ali pa v „Novicah“ razložiti: kako je mogoče ti napaki v okom priti in pomoček svetovati, ki pa bi zdravju škodljiv ne bil.“ I. K—n.

Odgovor vredništva. Perš so res same živalice, ktere se po nemško Kässemilbe (acarus casei) imenujejo. Sir, kakor nektre druge jedila, ima dvojno različno žival, ktera se v njem in na njem zaredí. Ena je sirna muha (Käsefliege, piophila casei); ta zaleže červe ali mole v siru, da včasih vse mergolí v njem. Nekteri ljudje tak červiv sir še le prav radi jedó. Druga živalica pa, ktero naš gosp. dopisnik iz Gorice misli, je perš (Kässemilbe), ki se na milijone zaredí na siru in njegovih razpoklinah, pa je tako majhna, da se s prostimi očmi vidi le kakor prah, zato je ime „živi prah“ prav dobro, in slovnikarji bojo gosp. dopisniku hvaležni, da nam je povedal te besedi. Ta živalica je le četerti del linije dolga, je rumenkasto-bela; na herbtu ima dve temnejše lisici, rujavkastih nog ima 8; gobček je kratek in kljunček je doli obrnjen, ona leže bele jajčka, iz kterih se v 8 dneh zvalé mladi. Če jih je obilo skupej, zdrobé sir sčasamo v sam prah. Pa ne le v samem siru, tudi v starem kruhu, v starih suhih čespljah, ktere se po tem vidijo kakor da bi bile s cukrom potresene, v suhem mesu, v moki itd. se zaredé ravno te živalice, ktere, če pridejo na človeško kožo, res serbé, ker so tisti živalici, ki jo nahajamo v garjah človeških ali živinskih, in jo serbec (Krätzmilbe) imenujemo, zlo podobne.

Žival ta nam je tedaj po naravoslovskih preiskavah popolnoma znana, in kaj je perš, ni dvombe več.

Ali kdaj in zakaj se zaredí v siru, ali odkod za-

četek te živalice? — tega ne moremo za gotovo povedati. Morebiti bo to kdo drug nam povedal. Da se po klaji živine nekoliko ravná mleko in po mleku lastnost sira, se ne dá tajiti; al da bi perš izviral iz klaje, tudi mi ne verjamemo; saj vémo, da v ti sirarí delajo dober sir, v uni pa ne, čeravno vse te ovce ali krave hodijo na eno pašo. So tedaj še druge okoljšine, da je sir tū dober tam pa ne. Pa tudi iz tega, da perš nahajamo tudi na kruhu, na suhih čespljah, na suhem mesu, smémo soditi, da ne izvira iz klaje (paše). Delanje sira in še bolj pa shrambe utegnejo več pripomoči k napravi perša. Na enem hlebu pa zarejeni perš naleze drug hleb ravno tako lahko (ker ta žival ima noge) kakor ena garjeva ovca naredi deset družih garjevih. Kako silno natanko se mora očediti in osnažiti cela shramba (sirnica) po vseh kotih, kjer se je enkrat perš ugnjezdil, je očitno kot beli dan.

Snaga, snaga, pa le spet snaga cele shrambe (sirnice) je po naših mislih prva in pglavitna pomoč; potem pa je olje gotovo najbolje, ker v olji pogine vsaka živa stvar, in z oljem hlebe mazati, ni zdravju škodljivo.

To so naše misli. Prosim, naj se oglašé še drugi v tem skušeni možje.

Odperto pisemce.

Mile prošnje žalostnih visokogorenskih ptičic.

Ljube Novice! sprejmite te-le naše verstice, in blagovolite naznaniti bridko žalost naših serčic; morda se najde kaka blaga duša, da nas reši te tuge.

Ko se je neki lašk gospod zavoljo barantije z lesom v K—ško vas vselil na Gorenskem, je seboj pripeljal tudi tičlovca s stoternimi zankami, limancami in mrežami vsake sorte, kakor da bi se bil zarotil nas mile ptičice popolnoma pokončati; tudi je sabo pripeljal več kot dvajset naših bratcov šinkovcov oslepljenih, kterim je z gorečim železom oči izžgal; ali to ni v nebo upijoča pregreha? Začel je že svoje zanke, mreže in limance po vseh krajih nastavljati, naše bratce in sestrice lovi in davi. Joj nam! kako bomo všle ti nevarnosti!

Ker nas Stvarnik ni s pametjo obdaroval, da bi same vselej nevarnost zapazile in se je ognile, se z lepo prošnjo do Vas, dragi vaščani! oberremo, da nas saj Vi v varstvo vzamete in se za nas potegnete. Res je, da Vam me ptičice, ljubi prebivavci! vsako leto nekoliko zernja pozobljemo, al pomislite, da smo Vam tudi v korist; obiraje Vam sadne drevesa gosenc, merčesov čistimo tudi polje, in s svojim petjem razveseljujemo Vas stare in mlade. O ljubi vaščani, milo vas prosimo, povejte to okrutno djanje slavni gospodski; saj ste prepričani, koliko nas vsaka ojstra zima pokončá, da nas je le malo, res prav malo. Sedaj pa smo leto in dan v hudi nevarnosti.

Res je, da pregovor pravi: „kjer se tičica rodí, tje naraji zletí“, pa vendar če bo omenjeni tičolovec stregel tako neusmiljeno za nami, bomo prisiljene, ljubi vaščani, Vas popolnoma zapustiti, in za vselaj od vas slovó vzeti; potem bote pa vidili, ali boste kaj natresli hrušk in jabelk.

Še enkrat tedaj milo prosimo: prosite za nas na dotičnem mestu, da se prepové neusmiljeno ravnanje z nami; saj smo z neizrečenim veseljem zvedile, da je postava za nas.

V Bukovniku na visokem Gorenskem 18. vel. serpana 1857. Šinkovec.

Gospodarska skušnja.

(Muhe se dajo iz hiš hitro pregnati), ako se izba pokadi s suhem bučnim perjem, katero se na žerjavico dene. Po tem kadilu zbeže muhe berž ali pa poginejo. Ker pa bučni dim ni zdrav, ne smé takrat, kadar se kadí, noben človek v izbi biti, sicer ga bo glava bolela; tudi tiči naj se denejo za tisti čas iz hiše.

Nekoliko iz zgodovine iznajdb sploh.

I.

Ko je Bog zemljo vstvaril, je bilo na nji še marsikaj sirovega in nepopolnega. Se vé, da bi bil koj vse prav popolnoma narediti mogel, če bi bil hotel. Ali po svoji neskončni modrosti je spoznal to za ljudi neugodno.

Sej je tém svojim stvarém um in pamet dal, da zmorejo mnogoverstne reči, katere jim zemlja daje, v svoj prid si obračati. Delo ali koristno opravilo dela življenje prijetno. Brez dela bi bilo življenje ljudi kaj nesrečno. Kaj bi ljudje brez dela celi čas svojega življenja počeli? Se vé, da je treba se vsake reči pred učiti; začetek vsak je pa težak. Ložeje in dostikrat veliko ložeje je res vsako delo, če nam je že kdo pred pot pokazal. Pa kdor se, bodi si v katerem koli delu, ne vadi, ne bo nikdar dela kos. Vaja pa tirja časa, in dostikrat silno veliko časa, če hočemo kaj do mogoče popolnosti dohnati.

Pervim ljudém ni nihče naprej delal. Pa Bog je zato skerbil, da so v kraji stanovali, kjer jim je bilo malo delati treba.

Skoraj da je bilo to njih stanovališče v Aziji, in sicer v dolinah srednje Azije, kjer ni ne žareče solnce preveč pripekalo, ne silni mraz severja jih moril. Tù so rastle naše žita in mnogi drugi sadeži sami po sebi, in tù je tudi domovina skoraj vseh naših živali.

II.

Ljudje so se kmalo pomnožili. Kakor so se bolj in bolj množili, tako so se tudi darovi zemlje bolj in bolj med nje delili. Vsak jih je hotel imeti, in vsak je hotel tega imeti, kar je bilo dobro in kar se mu je bolj prilegalo. Ali je bilo čudo, da je kmalo pohlep in zavist strasti ljudi podpihal in kreg in prepír med njimi umél! Pa ne to samo, tudi poželenje, zvediti, ali ni kjé drugje še bolje, kakor ondi, je gnalo ljudi s časom, svoje stanovališče zapustiti. Rod za rodom se je razširjal, dalje ali bliže; ti so šli tù sém uni tje. Tako so mogli ljudje dostikrat se z divjimi sadeži hraniti kakor tudi v zubljih, pečinah ali izvotljenem drevju si prebivališč iskati. Sila je njih um k delavnosti naganjala, da so si kaj izmislili, s čimur so zamogli svojim potrebam zadostovati. Dostikrat jim je sreča pomožna bila. Tako so ljudje s časom marsikaj koristnega iznašli. Tako n. pr. so si napravljali brambo zoper divje zverine: ojstri ali špičasti kamni in kosti, v začetku samo báti in lesene sulice so bile njih prvo orožje; pozneje frače in loki, ki so že več umnosti razodévali. Dalje so si narejali lope iz drevja in vej, in šotore iz živinskih kož. Šotore so imeli zlasti potujoči pastirji ali nomadi, kateri niso imeli nikjer stanovitnega bivališča. Ko so v kakem kraju vse popasli, so šli drugam si pašnikov iskat.

(Dalje sledi.)

Cesarski notárji in njih opravilstvo.

(Dalje.)

Notárji imajo pravico, pisma vsakere verste, torej tudi menice in oporoke (testamente) v shrambo jemati, in morajo čez vsako vloženo pismo narediti zapisnik, v katerem je treba omeniti kraj, dan, mesec in leto hranitve, ime hranivca, znamenje prevzetih pisem in osebe, katerim se imajo pisma po volji vložnika izročiti. Položnik dobi na prošnjo poverjenje shranjenega pisma ali pa prejemno poterdilo, in smé, če ni kaka druga oseba pravice do dalj shrambe zadobila, v vsaki dobi ga nazaj tirjati.

Notár mora vse spise po tekočem opravilskem številu uredjene na varnem in suhem mestu svojega stanovališča ali zaperte pisarnice skerbno hraniti, in kolikor ni po postavi dolžen, dajati naznanila iz spisov, ima ostro dolžnost, spise skrite imeti in zastran njih molčati. Spisi notárja, katerega uredna delavnost je nehala, ali ki je bil prestavljen na drugo mesto, se imajo oddati notarskemu pismohranišču, katero je na mestu slednje zborne sodnije prve stopnje napravljeno, in prejema in dalj časa hrani spise in pečate notarjev, ki od urada odstopijo ali umrejo.

Notárji kakor sodni komisarji sledeče opravila oskrebujajo: a) zapisovanje za merličí, in opravljanje drugih pri obravnavi zapuščin in v sirotskih rečéh potrebnih djanj, pri katerih ne gré za sodno razsodbo; b) sodne cenitve v pravih in zunaj pravih; c) sodne prodaje premakljivega blaga v pravih in zunaj pravih; d) prodaje nepremakljivih posestev zunaj pravih.

Notárji imajo za tiste uredske djanja, za ktere so v posebni tarifi odločbe zapopadene, plačilo dobivati po ondi ustanovljeni meri; zaostale djanja se morajo zastran plačila dogovoriti z dotičnimi ljudmi in če se ne morejo z njimi porazumiti, ima plačilo sodnija odločiti. Plačilo za sestavljanje in narejo pisem, katerih reč je v odločenem znesku vrednosti izrečena, znaša, če reč ne presega 200 gold. 1 gold.; če presega 200 gold. pa ne 500 gold. 2 gold.; če presega 500 gold. pa ne 1000 gold. 4 gold. in ako 1000 gold. presega, gré notárju odstotni prídavek, ki znaša 3 kr. od vsacih 100 goldinarjev. Za sestavljanje in narejo dolžnih pisem in odstopov, oddolžnih pisem (pobotnic), zakupnih in najemnih pogodb in menje, ter za notarske spriče, za poverjenje izdajbe so posebne večidel še manjše plačila vstanovljene.

Ako notár kako uredsko djanje zunaj notarjeve pisarnice opravi, mu razun prislužka gré 1 gold. kakor plačilo za oddaljenje, pa tudi voznina, če se mu ne pošlje voz. Razun prislužka poteguje notár tudi pisnino, ktere za pervopis, kakor tudi za prepis, in sicer za stran po 25 verst, vsaka po 15 slogov, 6 kr. znaša. Samo za opravila, ki so nenavadno obširne, zlo težavne in za ktere je velika odgovornost, smé notár terjati svojemu izrednemu trudu primerno plačilo. Notár ima pravico, kakor hitro je zapis dognan, tirjati svoje plačilo. Če začeti zapis brez njegovega zadolženja nedokončan ostane, mu gre primerno povračilo. Za opravila, ktere notár na posebno prošnjo vdleženca o nenavadnih urah, to je od 7. ure zvečer do 8. ure zajutra stori, se plačilo za polovico zneska povikša. Kar se tiče dolžnost, plačila notárjem kot sodnim komisarjem za njih opravke odrajtati, in njih iztirjanje, veljajo predpisi za poterjevanje sodnih davšin. (Dal. sl.)

Jezikoslovne reči.

Cirilica.

Spisal Matija Majar.

Naše „Novice“ gledajo, kolikor mogoče, na vse potrebe Slovincov; zato najde v njih vsaki bravec nekaj važnega za se, in zato so nam tako mile in drage in ravno zato jih